

Big 19.01.2024/1

ПОЛТАВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ
ОСВІТИ ІМ.М.В.ОСТРОГРАДСЬКОГО
36014, м. Полтава,
вул. Соборності, буд. 64-Ж
тел. (0532) 563-852

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 04.011.23 Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
доктору педагогічних наук, професору,
завідувачу кафедри теорії і методики
музичної освіти та хореографії
Сегеді Н. А.

ВІДГУК

офіційного опонента Білик Надії Іванівни,
доктора педагогічних наук, доцента, професора кафедри педагогічної
майстерності та інклюзивної освіти Полтавської академії неперервної освіти
ім. М. В. Остроградського, на дисертаційну роботу **Тарасової Вікторії
Анатоліївни** «*Розвиток професійної компетентності вчителів у системі
підвищення кваліфікації України (кінець XX – початок XXI ст.)*», представлену
на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю галузі знань
01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»

Актуальність теми дисертації.

Інтеграція освітньої системи України в Європейський освітній простір, інтенсивні соціокультурні перетворення, розширення міжкультурних і соціальних зв'язків підвищили вимоги до рівня професійної компетентності вчителів у системі освіти України. Сучасний учитель Нової української школи будь-якої спеціальності має володіти широким спектром компетентностей, критичним мисленням, уміти ставити цілі та досягати їх, співпрацювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі, бути здатним до неперервного інтелектуального, культурного і духовного розвитку впродовж життя й, відповідно, бути «агентом змін». Відтак, на нашу думку, особливого значення набуває питання вивчення та узагальнення наукового знання з питань розвитку професійної компетентності вчителів України.

В обґрунтуванні актуальності дисертанткою використано загальнотеоретичний, ретроспективний, структурно-логічний, нарративний підходи, висвітлено положення законів і законодавчих освітніх документів України у визначений часовий період і запропоновано узагальнення щодо рівня

розробленості проблеми на рівні наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних дослідників педагогічної думки. Означені позиції стали підґрунтям для виокремлення суперечностей між: об'єктивними вимогами суспільства до особистості вчителя, рівня його підготовки в нових соціально-економічних умовах і недосконалістю формування професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації; наявністю історико-педагогічного досвіду у післядипломній освіті України та браком аналітичних праць стосовно науково-методичного супроводу розвитку професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації для об'єктивної оцінки, що стримує застосування накопичених здобутків сучасною практикою; нагальною потребою реформування системи підвищення кваліфікації відповідно до нових концептуальних засад розвитку системи освіти України. У постановці суперечностей здобувачка продемонструвала свою глибоку обізнаність і розуміння проблем в освітній реальності розвитку професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації та власну наукову мотивацію до їх подолання у дослідженні.

Дійсно, нині є суперечності й у системі післядипломної педагогічної освіти, і в підходах науково-методичного супроводу розвитку професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації. Їхнє вирішення є актуальним, адже розвиток професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації має узгоджуватися зі стрімкими змінами світу, відповідати державній й особистісній концепції навчання впродовж життя, забезпечуватися підтримкою педагогів у цілісному континуумі на всіх етапах педагогічної кар'єри.

Зв'язок дисертації з науковими програмами та темами.

Дисертація здобувачки виконана відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки і педагогічної майстерності «Підготовка майбутніх фахівців педагогічної освіти в умовах освітніх трансформацій» (державний реєстраційний номер 0117U006709). Тема дослідження затверджена рішенням Вченої ради Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 7 від 04.12.2018), погоджено Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 4 від 26.06.2019), затверджена в уточненому формулюванні Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 17 від 28.05.2020).

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Дисертанткою вперше комплексно досліджено питання розвитку професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). Зокрема, систематизовано науково-педагогічне бачення системи підвищення кваліфікації України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) щодо сутності та структури професійної компетентності вчителів; розроблено історико-педагогічну періодизацію розвитку системи підвищення кваліфікації за обґрунтованими критеріями; схарактеризовано особливості розвитку професійної компетентності вчителів та його науково-методичного супроводу в системі підвищення кваліфікації України у досліджуваній період; визначено перспективи використання актуального історико-педагогічного досвіду розвитку професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації України ХХІ століття.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає в уточненні дисертанткою змісту понять «науково-методичний супровід» [с. 182], «розвиток професійної компетентності у системі підвищення кваліфікації вчителів» (як складника системи підвищення кваліфікації України) [с. 93]; подальшого розвитку набули положення, що розкривають особливості розвитку професійної компетентності вчителів і джерельної бази дослідження з організації науково-методичного супроводу розвитку професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації; до наукового обігу введено невідомі та маловідомі архівні джерела, історичні факти, відомості про розвиток професійної компетентності вчителів та їх науково-методичного супроводу у системі підвищення кваліфікації наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття – матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади України [Ф. 166. Оп. 9. Сп. 1359; Ф. 166. Оп. 10 Сп. 1167; Ф. 166. Оп. 15. Сп. 15, 17; Ф. 166. Сп. 7. арк. 55–57; Ф. 5133, Ф. 4623, Оп. 13, Ф. 2717].

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані під час науково-методичного супроводу розвитку професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації України, зокрема в освітній діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників; закладами післядипломної освіти під час розроблення тематики курсової перепідготовки та заходів міжкурсового періоду; закладами вищої освіти для викладання історико-педагогічних дисциплін, написання курсових і дипломних робіт, укладання навчальних посібників, підручників, методичних

рекомендацій тощо. Укладений професійний довідник для вчителів закладів загальної середньої освіти «Професійний розвиток вчителя: нові перспективи і виклики» отримав практичне застосування серед учителів, керівництва школи та педагогів, які опікуються питанням підвищення кваліфікації та розвитку професійної компетентності вчителів у закладах освіти.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

Авторка дисертаційного дослідження ґрунтовно опрацювала і проаналізувала значну джерельну базу стосовно розвитку професійної компетентності вчителя у системі підвищення кваліфікації, визначення її сутності та структури. Застосувавши метод контент-аналізу В. А. Тарасова запропонувала авторську структуру професійної компетентності вчителя, охарактеризувала особливості розвитку професійної компетентності вчителів та їхнього науково-методичного супроводу в системі підвищення кваліфікації України у визначений часовий період.

У першому розділі «Розвиток професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації, як історико-педагогічна проблема» дисертанткою розкрито теоретичні основи розвитку системи підвищення кваліфікації та розвитку професійної компетентності вчителів у визначений часовий період. Розроблено історико-педагогічну періодизацію за трьома етапами, визначено особливості та тенденції розвитку системи підвищення кваліфікації за визначеними критеріями, що дозволило охарактеризувати тенденції науково-методичного супроводу розвитку професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації України кінець ХХ – початок ХХІ століття.

Викладення другого розділу «Зміст і процесуальні трансформації професійної компетентності вчителів в науково-методичному доробку у системі підвищення кваліфікації (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» дисертантка розпочала з аналізу наукової, науково-методичної літератури, нормативних документів, що дозволило охарактеризувати науково-методичний супровід розвитку професійної компетентності вчителів кінця ХХ на початку ХХІ століття. З'ясовано сутність поняття «науково-методичний супровід», дисертанткою уточнено зміст дотичних понять «методична робота», «науково-методична робота», «педагогічна технологія», «педагогічна діяльність», «науково-методичний супровід», «соціокультурний простір», «науково-методичне середовище». Виявлено основні змістові лінії науково-методичного

супроводу вчителів і схарактеризовано особливості науково-методичного супроводу відповідно до кожного з трьох етапів визначеного часового періоду дослідження. На підставі проведеного опитування педагогічних працівників дисертанткою встановлено перевагу власного бажання вчителів щодо розвитку професійної компетентності; виявлено потребу науково-методичного супроводу освітян і запропоновано сучасний консалтинговий підхід розвитку професійної компетентності вчителів на рівні територіальних громад шляхом функціонування центрів професійного розвитку педагогічних працівників.

До кожного з розділів дисертації наявні змістовні висновки, у яких узагальнено результати виконання кожного з етапів дослідження. Загальні висновки свідчать про найважливіші результати, що демонструють лаконічний опис виконання поставлених завдань дисертаційного дослідження та його перспектив.

Аналізування тексту дисертаційного дослідження Вікторії Анатоліївни Тарасової на тему «Розвиток професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)» за допомогою програмного забезпечення «Unichesk» щодо дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях, представлених на захист, дає підстави стверджувати, що дисертантка дотрималась вимог академічної доброчесності.

Мова та стиль викладення результатів дисертаційного дослідження свідчить про послідовність, логічність і доступність викладеного матеріалу. Необхідно відмітити високий рівень здійсненого аналізу термінологічної бази дисертаційного дослідження.

Дисертація складається з анотацій українською й англійською мовами, вступу, двох розділів, висновків, списків використаних джерел до кожного розділу (всього 521 найменування, з них 57 – іноземними мовами) та додатків на 62 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 330 сторінок, основний зміст викладено на 177 сторінках. Робота містить 12 додатків.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи.

Основні результати дослідження висвітлено у 29 публікаціях, з-поміж яких: 10 статей у наукових фахових виданнях, серед яких 1 стаття у виданні, що входить до міжнародних наукометричних баз (Web of Science, Index Copernicus); 1 стаття в зарубіжному періодичному науковому виданні, що входить до

Організації економічного співробітництва та розвитку і Європейського Союзу (Польща); 1 колективна монографія (Польща); 15 статей і тез у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, а також 2 свідоцтва про реєстрацію авторського права. Опубліковані праці за темою дисертаційного дослідження свідчать про актуальність визначеної проблеми та розкривають зміст кожного з підрозділів дисертації. Публікації висвітлено не тільки в українських фахових виданнях, а й у зарубіжних, що свідчить про відповідний рівень підготовки дисертантки та дотримання принципів академічної доброчесності. У публікації «Organizing of Independent Cognitive Activity of Teachers in the Context of Didactics and Neuroscience» (2021) здобувачкою запропоновано перспективні концепції організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у контексті неперервного розвитку їхньої професійної компетентності, колективна монографія «Development of teachers' professional competence in the context of the pandemic crisis» (2020) розкриває питання науково-методичного супроводу вчителів в умовах пандемічної кризи. У спільній доповіді з науковим керівником «Педагогічна культура вчителя як основа професійного розвитку» (2020), дисертанткою висвітлено умови ефективного формування педагогічної культури вчителя.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

На основі здійсненого аналізу проміжних і кінцевих результатів наукового пошуку ми дійшли висновку щодо її позитивної оцінки, теоретичного і практичного значення, а також перспективності. Водночас видається необхідним зупинитися на певних побажаннях щодо роботи, які спонукають до дискусії.

1. Цінність дослідження була б вагомішою, якби дисертантка приділила більше уваги вивченню зарубіжного досвіду з розвитку професійної компетентності вчителів і глибшому висвітленню діяльності інститутів удосконалення вчителів [с. 32; 111], які виконували переважно консультативну та інформаційну функції з питань підвищення кваліфікації вчителів протягом 1939–1992 років, а з 1993 – були реорганізовані в інститути післядипломної освіти педагогічних працівників, потім – інститути післядипломної педагогічної освіти. Нині це обласні ІППО, академії неперервної освіти, що здійснюють систему підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

2. Схвальним є те, що дисертаційна робота містить 12 додатків, які демонструють здатність дисертантки до аналізування, узагальнення і систематизації історико-педагогічного знання. Крім того, робота значно виграла б від розміщення такої інформації у відповідних параграфах.

3. Авторка у параграфі 2.3 окреслила рекомендації для ОІППО, ЦПРПП та органів місцевого самоврядування щодо розвитку професійної компетентності

вчителів. Однак, на нашу думку, варто було б вказати й прорахунки, які призвели до негативних наслідків.

4. Приємно відзначити, що на с. 25 сконцентрована увага на виданні журналів, бюлетенів і педагогічної періодики ВНЗ. Вагомим результатом для дослідження, на наш погляд, є організація діяльності протягом 1993–2000 рр. біля 20 педагогічних журналів обласних ІІПО, зокрема і журнал «Імідж сучасного педагога» Полтавського ОІПО, який функціонує з 1999 року і містить відповідні рубрики: «Точка зору», Педагогічний менеджмент»; «Неперервна освіта» тощо.

5. У дисертаційному дослідженні використано 521 найменування різних джерел, які подано до кожного розділу: 1-й – 391 джерело, 2-й – 131, серед яких 77 російськомовних, тобто 14,8% (крім того, вони недостатньо цитовані за текстом).

6. У переліку умовних скорочень дослідження знаходимо досить некоректні, навіть зайві скорочення: ВРУ – Верховна Рада України; ЗДНВР – необхідно – заступник директора з НВР; немає необхідності скорочувати «методичний супровід» як МС; науково-методичний супровід як НМС; комунальна установа «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Токмацької територіальної громади – КУ «ЦІРПП» ТМП [с. 218; 224; 230–236], краще за текстом вказати (далі – ЦІРПП). На жаль, у тексті дослідження зустрічаємо недоречне скорочення Закону України як ЗУ [с. 34; 37; 38; 40; 268]. Також важливим для дослідження було б доповнення аббревіатури ІУВ (інститут удосконалення вчителів).

7. За текстом зустрічаються мовні огріхи, зокрема необхідно вживати: не випереджаючий, а випереджувальний [с. 3; 103]; у множині «закони України» необхідно писати з малої букви [с. 83; 110; 205; 252; 261; 237]; не більш детально, а детальніше [с. 96], не більш повному, а повнішому [с. 99; 133]; у додатках замість «Продовження таблиці», необхідно використовувати «Подовження таблиці» [с. 269–315] тощо.

Вважаю, що висловлені зауваження не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значущість результатів і не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Враховуючи це, а також рівень підготовленості здобувачки, педагогічний й управлінський досвід хотілось би побачити в дисертації ширше ставлення до проблеми, яка вже багато років назріває: усунення з освітнього простору закладів системи післядипломної педагогічної освіти. На наш погляд, категорично заперечуємо, тому що не буде цілеспрямованого функціонування системи підвищення кваліфікації й буде занепад зростання професійної компетентності педагогічних працівників.

У загальному висновку зазначимо, що висловлені зауваження й побажання носять рекомендаційний характер і принципово не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи, не знижують її наукової цінності, а дискусійність її окремих положень свідчить про складність досліджуваної проблеми, наявність у авторки власних думок щодо концептуальних положень дослідження.

Загальна оцінка дисертації та наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам. На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що за своєю актуальністю, значним обсягом виконаних досліджень, науковою новизною, достовірністю одержаних результатів, обґрунтованістю висновків, оформленням роботи, дисертація Тарасової Вікторії Анатоліївни на тему «Розвиток професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022, р. № 44, а її автор Тарасова Вікторія Анатоліївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогічної
майстерності та інклюзивної освіти
Полтавської академії неперервної освіти
ім. М. В. Остроградського

Надія БІЛИК

Підпис засвідчую:

директор Полтавської академії
неперервної освіти ім. М. В. Остроградського,
кандидат педагогічних наук, доцент

Віталій ЗЕЛЮК

19 січня 2024 року